

STOLIČKA (též STOLICZKA), **Ferdinand**, * 7. 7. 1838 Zámeček (Bilany) u Kroměříže, † 19. 6. 1874 Murghí (Indie), geolog, geograf, cestovatel

Syn arcibiskupského nadlesního z Kroměřížska (narodil se v hájovně Zámeček u Bilan, kousek od Záhlinických rybníků) vystudoval gymnázium v Kroměříži (1850-57) a přírodní vědy na vídeňské univerzitě u slavného geologa Eduarda Suesse, doktorát obhájil 1861 na univerzitě v Tübingen. Po dokončení studia pracoval v Říšském geologickém ústavu a prováděl geologické a paleontologické výzkumy v různých koutech Rakouského mocnářství (východní Alpy, Dalmácie). 1863 pak přijal místo v Indické geologické službě (Geological Survey of India), aby souběžně – ale zřejmě z vlastní iniciativy – prováděl výzkum zejména v oblasti pohoří Himálaj a Karakoram.

Na první expedici vyrazil spolu s geologem Robertem Malletem 8. 6. 1864 ze Simly (dnes v indickém státě Himáčalpradéš) do západního Himálaje. Překročil hlavní hřeben v průsmyku Parangla (5592 m) a sestoupil do údolí horního Indu. Po něm pokračoval k severozápadu až k soutoku s řekou Zaskar, a dále po jejím toku přes Padam opět na himálajský hřeben. Počátkem října 1864 se S. vrátil do Simly. Během čtyřměsíční výpravy geologicky zmapoval rozsáhlé části pohoří a zejména upřesnil, že jádro himálajského pohoří tvoří ruly, na které navazují mladoprvohorní a druhohorní sedimenty. Zvláště jej potěšily vápencové vrstvy (křídového stáří) s bohatými zkamenělinami. Zajímavé poznatky přinesl i z dalších oborů, zejména z ornitologie.

Druhou expedici podnikl S. hned v následujícím roce. Dne 1. 5. 1865 vyrazil se skupinou nosičů do oblasti poněkud západněji od předešlých výzkumů. Postupoval přes celou řadu horských průsmyků, z nichž Laneirla je ve výši přes 6000 metrů nad mořem, opět k údolí horního Indu, do města Léh (v oblasti Ladakhu, „malého Tibetu“). Odtud snad chtěl pokračovat do Karakoram, ale utekla mu část nosičů, zbylí navíc odmítli postupovat přes horské bystřiny, které museli překračovat až 20× za den. Sám S. se raději z Padamu (na Zanskaru) vrátil, s bohatými geologickými i zoologickými sběry. Na zimu pak odjel do Kalkaty, aby se tam zotavil a zpracoval své výzkumy.

Po pěti letech si S. přibral (1868) práci v Asiatic Society of Bengal, kde byl sekretářem přírodovědné sekce: v té době podnikl soukromou cestu do Barmy (Rangún, Moulmein – 1868) a Singapuru, dále zkoumal korálové útesy na Andamanách a Nikobarech (1869, 1873) a podnikl výzkumnou cestu (tentokrát služební) na západ Indie, zejména na Kačchský poloostrov (1871-72) v Gudžarátu, kde jej zajímaly především ložiska uhlí. Zároveň v té době zpracovával své výzkumy pravěké fauny, shrnuté v jeho největším díle, dvousvazkové práci o více než 1400 stranách s názvem *Cretaceous of Southern India* (1868-71).

1873 zorganizovala britská koloniální správa poselstvo (dnes bychom asi řekli „politicko-obchodní misi“, označovanou oficiálně jako „Second Yarkand Mission“) ke kašgarskému chánovi Jákubovi. Součástí doprovodu početného poselstva se stovkami nosičů, které vedl T. D. Forsyth, byla skupina vědců vedená plukovníkem D. E. Gordonem, ke které patřil i S. (v jeho zájmu mělo být především geologické mapování) či anglický badatel Henry Trotter. Expedice vyrazila v květnu 1873 z Kalkaty přes Simlu a Šrínagar, překročila hřeben Himálaje a sestoupila do Léhu (27. 8.). Geolog Stolička přitom potvrdil, že právě tato část údolí Indu tvoří předěl mezi Himálajem a Karakoramem. S. postupoval dále k severovýchodu s částí výpravy, která pokračoval k úpatí pohoří Kuen-lun, k městu Chotan, na okraj Tarimské pánve. Zde chtěl navštívit naleziště posvátného nerostu jadeitu, ale podařilo se mu dostat jen na menší, opuštěná ložiska, navíc ho již v říjnu začaly trápit zdravotní potíže. V listopadu 1873 (8. 11.) dorazila skupina do Jarkandu (dnešní Sha-che v západní Číně; zde byla téměř na měsíc internována) a pak 8. 12. došli do Kašgaru (nynější Kashi, jedno z hlavních center čínských muslimů).

Po odpočinku v chánově sídelním městě se uzdravil natolik, že se mohl účastnit několika zimních exkurzí do okolí. Nejdelší z nich, dvacetidenní, vedla na „střechu světa“, na horský uzel Pamíru, Ťan-šanu a Kuen-lunu; vzájemný vztah těchto tří horstev tehdy určil právě S. Na jiné cestě z Kašgaru navázal na výzkumy ruského geologa Fedčenko u jezera Čtyr-kul (ten se sem dostal z opačné strany) a potvrdil, že je bezodtoké. Na všech cestách prováděl i podrobná geologická mapování.

Na jaře 1874 se expedice vydala z Kašgaru zpět k jihu do Indie; původně plánovali cestu přes Váchán do Kábulu a odtud do Indie, ta ale byla neprůchodnou, takže museli znovu užít cestu přes vysoké pohoří Karakoram. Na koních prošli Karakoramským průsmykem (5580 m) a sestoupili do údolí řeky Šajok. Cestou se S. zdravotní stav prudce zhoršil a 19. června v Murghí zemřel, ve výšce 4640 m n. m. Pitevní nález hovoří o celkovém vyčerpání, existuje i celá řada více či méně spolehlivých tezí o jeho úmrtí, naposledy se Jiří Hrubý přiklonil k tezi o následcích vysokohorské nemoci, způsobující otok mozku a plic. Jeho tělo odnesli přátelé do Léhu, kde mu indická vláda nechala zbudovat honosný hrob, nyní spravovaný zdejší misíí Moravských bratří; pomník má prý i v Káthmándú. Sbírký, které přivezl z cest, pak zpracovali Franz von Hauer a W. T. Blanford (tiskem vyšly v Kalkatě a Londýně 1878-91). Informaci o jeho úmrtí přinesl i pražský časopis *Vesmír* – domů se chtěl Stolička vrátit po zpracování nálezů, v roce 1875, jak o tom píše ještě v posledním dopise týden před smrtí...

D.: Cretaceous Fauna of Southern India I-IV, Calcutta 1863-73; Scientific Results of the Second Yarkand Mission; based upon the collections and notes of the late Ferdinand Stoliczka, PhD., Calcutta – London 1878-91. Seznam článků a menších prací uvádí OAI, s. 394.

L.: V. Ball, *Memoir of the Life and Work of Ferdinand Stoliczka*, Ph.D., Calcutta – London 1886; OSN 24, s. 156-157; MSN 6, s. 978; F. Koláček – J. Woldřich, F. S. (1838-1874), in: *Sborník ČSZ* 50, 1924, s. 105-118; O. Oliva, *Ještě k poznání životního díla dr. F. S.*, in: *ČNM* 124, 1955, s. 220–221, 1955; V. Tomášek, *Dr. F. S. (1838-1874)*, in: *Nový Orient* 14, 1959, s. 7-8; J. Kinský, *Čeští cestovatelé* 2, s. 26-33; NGS, s. 783; MČE 5, s. 884; J. Kolmaš, *F. Stoliczka (1838-1874): The Life and Work of the Czech Explorer in India and High Asia*, Wien 1982 (totéž v *Archivu Orientálním* 51, 1983, s. 139-170); týž, *Stoliczkův hrob v Ladaku*, *Nový Orient* 48, 1993, s. 285-286; J. Pinkava, F. S., 1997; J. Martínek – M. Martínek, *Kdo byl kdo – naši cestovatelé a geografové*, 1998, s. 394-396; OAI, s. 394; J. Hrubý, *Jak zemřel F. S. aneb Proč nenosit po velehorách portské*, *Vesmír* 83, 2004, č. 7, s. 381-385; týž, *Do Ladaku za naším vědcem*, in: *National Geographic (česká verze)*, 2004, s. 12-13; J. Klápště, *F. S. (1838–1874) – ornitolog a cestovatel*, in: *Zprávy České společnosti ornitologické* 58, 2004, s. 25–27; J. Robovský – J. Hrubý – L. Piálek – P. Havelková, *F. S. – opomíjený zoolog*, in: *Živa* 54 (92), 2006, s. 137-140, 185-189 (se seznamem po S. pojmenovaných druhů); J. Martínek – M. Martínek, *Čeští cestovatelé a mořeplavci*, 2006, s. 301-304; *Ottova encyklopedie ČR*, 2006, d. 5, s. 413.